

11. Rosental, G. (1993), Reconstruction of life stories: principles of selection in generating stories for narrative biographical interview, *The Narrative Study of Lives*, Vol. 1, No. 1, Pp. 59–91.
12. Schutze, F. (1983), Biographieforschung und narratives Interview, *Neue Praxis*, Vol. 3, No. 13, Pp. 283–294.

УДК 364.4:316.35

## Самоорганізація волонтерських ініціатив під час подій на Майдані 2013–2014 рр.

**Анна Прохорова –**

старший викладач

кафедри соціології

Національного університету

«Києво-Могилянська академія»,

Київ, Україна

E-mail: [anna\\_prokhorova@ukr.net](mailto:anna_prokhorova@ukr.net)

Грунтуючись на масиві з 400 глибинних інтерв'ю, отриманих у межах проектів «Майдан. Свідчення» та «Майдан. Медична допомога», досліджено процеси створення й функціонування самоорганізованих волонтерських ініціатив під час подій Майдану 2013–2014 рр. та виокремлено їхні структурні характеристики та особливості. Виявлено дві основні структурні характеристики самоорганізованих волонтерських ініціатив Майдану, що давали їм змогу діяти ефективно й швидко: горизонтальна структура утворення та функціональна спеціалізація її членів. Серед особливостей утворення й функціонування волонтерських ініціатив Майдану зазначено спонтанне та швидке створення в періоди загострення ситуації, виконання одних і тих самих функцій різними організаціями, активну комунікацію через Інтернет та соціальні мережі, наявність подібних статусних характеристик в ініціаторів організацій, залучення значних людських і матеріальних ресурсів до власної діяльності.

**Ключові слова:** Майдан, волонтерська активність, самоорганізація, глибинні інтерв'ю.

Received: September, 2017

1<sup>st</sup> Revision: October, 2017

Accepted: November, 2017

**Prokhorova Anna. Self-Organization of the Volunteer Initiatives During the Events of the Maidan 2013–2014.** The article studies the processes of development and functioning of self-organized volunteer initiatives during the events of the Maidan (2013–2014) and their structural characteristics and peculiarities relying on the pool of 400 in-depth interviews, gathered at the projects *Maidan. Testimonies* and *Maidan. Medical source*.

It is shown that self-organization of the volunteer initiatives arose spontaneously and rapidly as a response to new emerging needs that appeared during the periods of aggravation of the situation.

The two main structural characteristics of the self-organized volunteer initiatives of the Maidan that allowed them to act quickly and effectively were their horizontal character and functional specialization of their members. Different organizations of the Maidan performed the same functions, partly because of the complexity of coordination during the periods of intensive work, and partly in view of diversifying the risks. Another peculiarity of these initiatives consisted in active communication through the Internet and social networks both among activists and with all those who wished to help. Volunteer organizations of the Maidan were initiated by people of a certain type: young, educated, active, middle class. One more peculiarity of self-organized volunteer initiatives that have been analyzed, is that they managed to attract significant resources to their activities, both material and human.

**Key words:** Maidan, volunteering activities, self-organisation, depth interview.

**Прохорова Анна. Самоорганизация волонтерских инициатив во время событий на Майдане 2013–2014 гг.** Процессы создания и функционирования самоорганизующихся волонтерских инициатив во время событий Майдана 2013–2014 годов исследованы на массиве из 400 глубинных интервью его участников, полученных в рамках проектов «Майдан. Свидетельство» и «Майдан. Медицинская помощь». Обнаружены две основные структурные характеристики самоорганизующихся волонтерских инициатив Майдан, которые позволили им действовать эффективно и быстро: горизонтальная структура и функциональная специализация ее членов. Среди особенностей создания и функционирования волонтерских инициатив Майдана обнаружено также спонтанное и быстрое создание в периоды обострения ситуации, выполнение одних и тех же функций различными организациями, активная коммуникация через Интернет и социальные сети, наличие подобных статусных характеристик у инициаторов организаций, привлечение значительных человеческих и материальных ресурсов к собственной деятельности.

**Ключевые слова:** Майдан, волонтерская активность, самоорганизация, глубинные интервью.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Із кінця 2013 р. волонтерська діяльність стала невід'ємною складовою частиною суспільних та політичних процесів у нашій країні. У часи Майдану волонтери створили структури, які взяли на себе життєво важливі функції тих інституцій, які лишилися підконтрольними владі: правоохоронні органи, установи охорони здоров'я й ін. Із початком війни на Сході України волонтерські ініціативи так само організували допомогу армії та вимушеним переселенцям швидше і якісніше, ніж бюрократичні державні установи, діяльність яких є значно більш інерційною й менш пристосованою до кризових ситуацій.

Діяльність волонтерських організацій та досвід їхніх ініціаторів і координаторів широко описують журналісти. Однак на сьогодні відсутній соціологічний аналіз процесів формування та діяльності цих організацій, особливостей їхньої структури. Проте саме розуміння процесів і механізмів формування самоорганізованих волонтерських структур в умовах кризи, а також особливостей їх функціонування є надзвичайно важливим для осмислення функціонування громадянського суспільства в нашій країні.

**Аналіз досліджень цієї проблеми.** Згідно із соціологічним дослідженням компанії GfK Ukraine на замовлення ООН в Україні, яке відбулося в листопаді 2014 р., 81 % населення розглядають волонтерський рух обов'язковою складовою частиною громадянського суспільства, 85 % вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 62 % визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього року [1].

Волонтерські організації існували в Україні й до Майдану. Однак, за свідченням дослідників, вони формувалися здебільшого під впливом зовнішніх чинників, таких як проведення європейського футбольного чемпіонату чи отримання фінансування від міжнародних фондів [4, с. 102], тоді як самоорганізовані, ініційовані знизу волонтерські утворення великого розповсюдження не набували.

Аналітики підкреслюють, що волонтерська активність зросла в період Майдану через внутрішньополітичну кризу в країні, яка згодом була підкріплена зовнішньополітичною агресією. У такі кризові періоди та за таких екстраординарних обставин саме гнучкі форми волонтерської активності демонструють найбільш продуктивні результати через можливість швидкого реагування в обхід бюрократичних процедур, притаманних державним інституціям [2, с. 4].

Соціологічні дослідження свідчать про підвищення довіри до волонтерських організацій періоду Майдану й початку війни. Так, за даними Київського міжнародного інституту соціології, у 2015 р. більшість українців довіряли волонтерам, а різниця між тими, хто довіряє (57,6 %), і тими, хто не довіряє (13,5 %), тобто баланс довіри-недовіри до волонтерських організацій є найвищий (44,1 %) [3]. Відповідно до висновків соціологів, «три країни (Білорусь, Молдова, Україна – *прим. авт.*) з нестійкими економіками, проблемами територіальної єдності (Молдова, Україна) й верховенства права, неузгодженими ціннісно-нормативними системами демонструють показники більш згуртованих і відповідальних суспільств, аніж» решта пострадянських [5, с. 43]. Загалом згідно з даними щорічного моніторингу благодійності фонду Charity Aid Foundation (CAF) Індекс благодійності в Україні зріс на 16 % упродовж 2010–2015 рр., тоді як «зміни ... в інших країнах перебувають у межах статистичної похибки» [6, с. 68]; зокрема, відсоток тих, хто робить грошові пожертви, зріс у 2014 р. із 9 до 38 %. Відтак люди стали значно більше довіряти волонтерам. І можна припустити, що в цей період завоювали довіру саме спонтанно утворені ініціативи, які почали працювати в кризові періоди Майдану та початку війни [7].

**Мета статті** – виявлення процесів створення й функціонування самоорганізованих волонтерських ініціатив та виокремлення їхніх структурних характеристик й особливостей.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** У дослідженні використано особисті свідчення організаторів та учасників волонтерських ініціатив Майдану з масиву глибинних інтерв'ю проєктів «Майдан. Свідчення» і «Майдан. Медична допомога». Проєкт «Майдан. Свідчення» нараховує близько 300 глибинних інтерв'ю з різними учасниками Майдану, проведеними з кінця лютого по кінець липня 2014 р., а проєкт «Майдан. Медична допомога» – близько 100 глибинних інтерв'ю і сьогодні перебуває на завершальному етапі. Обидва дослідження проведені методом напівструктурованого глибинного інтерв'ю та використовують вибірку методом «снігової кулі» з елементами цілеспрямованого (неімовірнісного) добору.

Для аналізу відібрано волонтерські організації Майдану, створені знизу спонтанно способом самоорганізації, які взяли на себе життєво важливі функції, що не виконувались або саботувались державними структурами, які б мали за них відповідати: «Євромайдан SOS», «Варта в лікарні», «Народний госпіталь», «Безпечне транспортування», «Ескадрони добра», «Волонтерська сотня».

«Євромайдан SOS» – організація, що створена у відповідь на надмірне застосування сили правоохоронцями проти протестувальників на Майдані Незалежності в ніч із 29 на 30 листопада 2013 р. Організація, передусім, надавала правову допомогу та збирала інформацію про постраждалих, інформувала міжнародні організації щодо подій на Майдані. «Варта в лікарні» – спільнота, створена, аби зарадити тому, що правоохоронці забирали з лікарень постраждалих на Майдані й, замість надання їм необхідної медичної допомоги, ув'язнювали, били, вбивали. Спочатку активісти намагалися принаймні зафіксувати обставини ситуації, аби люди не пропадали безвісти, а пізніше фізично їх захищали та надавали різноманітну підтримку й допомогу. «Народний госпіталь» – структура, що займалася постачанням медичних препаратів, медичної техніки, захисту для медиків до майданівських медпунктів і шпиталів. Частково займалися також перевезенням поранених до безпечних місць надання допомоги. В організації «Безпечне транспортування» займалися, як свідчить назва організації, доставкою поранених у безпечні місця – підпільні шпиталі, лікарні інших міст та навіть країн. Три вищеназвані організації були створені з початком активної фази протистоянь на вулиці Грушевського, тоді як наступні дві – у період лютневого загострення подій, у двадцятих числах лютого. «Ескадрони добра» займалися доставкою всього необхідного на Майдан, у підпільні госпіталі, лікарні тощо – задовольняли актуальні потреби Майдану. «Волонтерська сотня» – активісти, які відкололися від «Ескадронів добра» й займалися здебільшого відправкою на лікування за кордон середньо- та важкотравмованих.

За свідченнями учасників Майдану, самоорганізація була одним із найважливіших його здобутків: *«Було багато... таких ініціатив, які дивом самоорганізовувались, дивом спалахували і виявлялись безумно ефективними... я вийшов з Майдану з тим переконанням, що в Україні чим менше втручання держави, тим краще. Тобто люди самоорганізуються набагато ефективніше, ніж це робить, умовно кажучи, бюрократ на наші податки. Це взагалі відкриття, напевно, Майдану»* (59). Цікаво, що під цим терміном люди розуміли як низові ініціативи, формування діяльнісних структур Майдану його звичайними учасниками: *«Событием этого года была самая сильная самоорганизация из всех, которая когда-либо существовала. Таких групп, как моя, я знаю ещё 3 или 5 в Киеве. Может быть с разным масштабом, но они тоже точно так же ездили, закрывали потребности»* (155); так і персональну ініціативу, індивідуальну активність протестувальників: *«И никто не спрашивал, что делать. Это была удивительная самоорганизация. Вот каждый подходил и видел, что надо делать... оказалось, что такая самоорганизация самая продуктивная»* (69). Представлене дослідження визначає самоорганізацію як низову ініціативу, організоване звичайними учасниками протесту волонтерське утворення. Однак друге тлумачення цього терміна – індивідуальна, персональна активність учасників Майдану, не суперечить першому, а лише доповнює його. Оскільки до самоутворених волонтерських ініціатив спонтанно долучалися десятки й сотні таких активістів, які проявляли персональну активність.

#### **Створення волонтерських організацій Майдану**

Усі активісти, із якими вдалося провести інтерв'ю, зазначили, що свої організації вони задумали не одразу. Кожен так чи інакше був залучений у діяльність до того. Меншою мірою це стосується хіба що керівниці «Євромайдану SOS» Олександри Матвійчук, адже ця організація утворилася на початку протестів. Утім, і Олександра була на Майдані з 21 листопада. Одні активісти на перших етапах Майдану займалися речами, зовсім не дотичними до діяльності організацій, якими вони пізніше опікувалися. Серед них були ті, хто просто відвідував Майдан, брав участь у мистецьких акціях, ходив на нічні чергування: *«это был такой приятный веселый момент с открытым университетом, где знакомые показывали фильмы, ходили слушать Пекаря и т. д.»* (167). А були ті, які робили певні унікальні речі. Показовими є досвід Уляни Супрун: *«Работали с гражданским сектором, помогали с информацией, с переводами, чтоб передавать на Запад. Як приїжджав хтось з Заходу, то ми з ними спілкувалися, показували, що відбувається, пояснювали їм»* (387); та Світлани Тараненко – засновниці «Спільнобачення»: *«Ми зорганізувалися, щоб робити трансляції, щоб робити їх безупинними»* (251), які потім долучилися до діяльності «Безпечного транспортування». Інші активісти до того, як заснувати організації, займалися на Майдані приблизно тією самою діяльністю, але в менших масштабах. Так, Арсеній Фінберг, засновник організації, яку журналісти називали «Ескадрони добра», що займалася цільовими закупками для потреб Майдану, до «Ескадронів» відгукувався персонально на якісь потреби: *«первый раз я лично сам привёз медикаменты в медпункт на Грушевского, когда там было опасно... Это вот были такие единичные случаи, как мы*

помогали. Тогда же мама пошла волонтером в Дом профсоюзов, врачом, и я звонил ей, она сказала, что вот сейчас там нужны носки. Я поехал и купил 50 или 70 пар носков» (155). А Олександра Дубічева, одна з координаторок «Народного госпіталю», діяльність якого полягала, насамперед, у постачанні медикаментів та медичного обладнання, до того займалася поставками їжі, дров й інших потрібних майданівцям речей: «Сначала была еда, потом дрова, печенки, одноразовая посуда. Потом наступил этап продолжения бытовых запросов. Я продолжала передавать деньги тем конкретным людям, которые, я знала, что оказывают помощь. Как-то координировать закупки и прочее» (16).

Отже, активісти і до заснування організацій виконували ту чи іншу діяльність. Але в певний момент ці люди зрозуміли, що ситуація змінилась та потребує більш структурованих дій або дій у зовсім іншому напрямку: «Коли почалися сутички на Грушевського, 19–20 числа стало зрозуміло, що просто наша участь на Майдані вона має закінчуватися, а треба брати на себе відповідальність і створювати організаційні об'єднання» (140); «Фактично 19-го січня почали стріляти по журналістам, а серед тих, хто був стрімерами “Спільнобачення” була найбільша чисельність поранених ... після цього я вже не займалася ні розкруткою, нічим – я займалася захистом своїх, свої були всі поранені» (251). Іншим стимулом до активізації стало бажання допомогти протесту, але неможливість бути безпосередньо на барикадах: «18-го числа, когда начали стрелять, начали убивать людей, я понял, что не готов идти под пули ... но я начал искать, чем я могу помочь» (155). Роман Зінченко – співорганізатор «Народного госпіталю» говорив про страх, як про стимул для дій: «22-го числа ми всі выходили на Майдан з друзями. Було реально до біса страшно. Пам'ятаю – страшно. А коли тобі страшно, є два варіанти, або ти стоїш боїшся, або варіант – щось робити» (146).

По-різному підбиралися перші учасники новостворених організацій. Так, наприклад, координаторами ініціатив «Євромайдан SOS» та «Варта в лікарні» стали співробітники їхніх лідерок, які на той момент очолювали недержавні організації, відповідно, «Центр громадянських свобод» і «Центр досліджень суспільства». Діяльність «Євромайдану SOS» безпосередньо стосувалася правозахисної діяльності, якою й займався «Центр громадянських свобод». «Центр досліджень суспільства», зі свого боку, є аналітичним центром, але тематика його досліджень дотична до соціального протесту загалом. Крім того, один зі співробітників Центру та волонтерів «Варти в лікарні» акцентував на тому, що закони, прийняті 16 січня, стосувалися їхнього Центру як недержавної організації, тож їхня участь у протестних подіях була зрозумілою: «В мене робота, це неурядова організація. Тобто ми залежимо від грантів. В принципі, тоді коли прийняли ці диктаторські закони, вони і на нас впливали. Тому були такі моменти, коли була перша хвиля насилля на Грушевського, що ми вирішили, що ми можемо зробити» (58).

Частіше, усе ж, перша діяльність низових ініціатив відбувалась із друзями та знайомими: «Взял друга, сели в машину, взяли список потребностей того что нужно сейчас, и начали закупаться» (155); «То, что я называю мы волонтерская сотня, изначально получилось следующим образом: были люди, которым я доверяю, которые были в теме, которые сами вызвались помочь» (167).

А «Народний госпіталь» утворився, фактично, не знайомими між собою людьми. Так, двоє з організаторів «Народного госпіталю» говорять про випадкові знайомства, які створили їхню ініціативу: «Поїхали в аптеку, яка в травмапункті на вулиці Підвисоцького, знаходимо там багато чого, а все це вигрібають двоє дівчат, які просто забивають багажник джипа. Я кажу “Ой, дівчатка, здається ми з вами по одному списку”... Через пару днів ми засіли на тему “що ми можемо робити разом?”» (146); «И в какой-то момент мне позвонили бодрые, приятные девичьи, сказали, что заметили мою деятельность, что сами занимаются тем же, не встретиться ли нам. Так появился народный госпиталь» (16).

Спільною рисою всіх розглянутих у цьому дослідженні волонтерських низових організацій є спонтанне й швидке створення у відповідь на нагальні потреби, що формувались із перебігом дій на Майдані. Люди просто починали активно займатися певною діяльністю й структури створювалися неочікувано для них самих. Час підштовхував до швидких рішень і рішучих дій.

### **Структурні характеристики та особливості волонтерських організацій Майдану**

Дві основні характеристики самоорганізованих волонтерських ініціатив Майдану, які неодноразово підкреслювалися респондентами, – це горизонтальна структура утворення та наявність функціональної спеціалізації її членів. Саме горизонтальна структура й функціональна спеціалізація давали змогу новоутвореним ініціативам діяти ефективно та швидко.

Горизонтальна структура була важливою з двох причин: по-перше, відсутність чіткої ієрархії є запорукою для спрощення прийняття рішень, а, по-друге, це важливо для незалежності самої структури від її лідерів, аби структура могла автономно працювати у випадку, якщо щось трапиться із її засновниками: *«Ми горизонтальна структура. Спочатку це було через персональні новини. А потім інформація стала ширитись, ширитись, ширитись»* (146).

Спеціалізація ж є важливою задля того, щоб кожен займався тією роботою, яка в нього виходить краще: *«У каждого была какие-то специализация, в результате. Кто-то лучше собирал деньги, кто-то лучше делал бытовые штуки, кто-то добывал рецептурные препараты, кто-то технику. Вот и получается, что если тебе не приходится одновременно заниматься и носочками и дефибриллятором, то дефибрилляторами ты занимаешься эффективней. Или носочками. Тут ещё вопрос, что нужнее»* (16).

Ще одна особливість самоорганізованих утворень Майдану: полягає в тому, що створювалася низка організацій, які виконували одні й ті самі функції. З одного боку, не було часу на об'єднання, адже організації, про які йдеться, працювали дуже інтенсивно в умовах браку часу: *«Были 5 дней, которые длились для меня как год... Оказывается, из тех 33х ребят из списка, первые два дня работы у нас умирает один мальчик из списка, потом второй. А ты это чувствуешь как личную вину, потому что пока ты решаешь бюрократические проблемы...у одного начался менингит, когда тебе приходят смски «Быстрее! Он умирает!»». Это называется работа в экстренных условиях»* (167). Зі свідчень видно, що координація між подібними організаціями в певних сферах була – активісти говорять про те, що вони співпрацювали з різними людьми, відбувались, навіть, спільні зустрічі таких волонтерів: *«Если мы не могли что-то перекрыть, мы скидывали им, если они что-то не могли перекрыть, то скидывали нам. Были сборы координаторов таких организаций»* (155). Утім, люди, котрі займались однією справою, могли й не знати одне одного: *«Це ж було таке неочікуване, імпровізоване дійство фактично... Тобто не було єдиного центру... Були різні лікарі, різні штаби, різні донори, різні логісти. Навіть ми займались, ми знали, що хтось ще цим займається, але ми їх не знали»* (140). З іншого ж боку, об'єднання було не потрібне. Виконання одних і тих самих функцій, як-от: надання медичної допомоги постраждалим, їх перевезення в безпечні місця, транспортування тяжкопоранених для лікування за кордоном тощо, – різними організаціями диверсифікувало ризики. Якщо одна організація з різних причин припинила б свою роботу, її діяльність не залишилась би невиконаною: *«Мы разумели, что дуже добре, что не мы одни, что якщо хтось нас спіймав за руку, например, то воно би все рівно не зупинилось. Так само абсолютно по всіх фронтах»* (140). Особливо це було актуально в період до зміни влади, адже активні майданівці помічали діяльність спецслужб навколо себе (переслідування, прослуховування, погрози) і могли рано чи пізно зникнути чи опинитися за ґратами: *«22-го мені подзвонили і сказали: “Ти можеш не побачити свою дитину”. Знаючи, що відбувається з людьми, яких викрадають... я просто подзвонила своєму другові і сказала: “Мене треба вивезти. Мене з усією сім'єю”»* (251).

У функціонуванні Майдану загалом і його організацій зокрема дуже велике значення мали Інтернет та соціальні мережі. «Народний госпіталь», «Ескадрони добра», «Волонтерська сотня» й інші волонтерські ініціативи без Інтернету не змогли б отримувати такі великі ресурси, які вони отримували: *«Я кинул в Фейсбуке клич, что, ребята, я еду закупаться медикаментами, сейчас они там нужны, кто хочет поддержать – вот номер карточки»* (155); *«написав пару домов у фейсбуку, постив, що треба поставляти, бо перед тим аптеки вигребли дуже сильно. І ми зрозуміли, що багато людей хоче допомагати. І мені віртуальна знайома з Одеси написала “Куди можна перекинути гроші? Купіть щось”* (146). А, наприклад, «Варта в лікарні» завдяки інформації в соціальних мережах отримувала величезну волонтерську підтримку: *«Це була фейсбук-група. Записувались. І якимось, почали люди самі по собі нести медикаменти, гроші... І потім на нас почали виходити якісь міжнародні організації, дзвонить із-за кордону нам, і питає, могли навіть відправляти людей за кордон»* (58). Відповідно, через Інтернет велась і звітність щодо витрачених коштів: *«Есть открытый дос-файл, в котором описано всё, на что тратились, все чеки, всё, который тоже каждый день выкладывался и обновлялся»* (155).

Велика частина комунікації в самих організаціях відбувалася через Інтернет: *«У нас с самого начала была создана группа в Фейсбуке, в которую кидался запрос, потом кто-то из волонтеров и координаторов брал это на проверку, проверял, уточнял детали, то есть коммуникацией был Фейсбук»* (155). Хоча, гарячі телефонні лінії, імовірно, відігравали все ж більшу роль у загальній комунікації: *«Мы начинали с трех телефонов, потом у нас их было больше, кілька гарячих ліній. Але*

чому було більше телефонів. Тому що в такі моменти, ти говориш з людиною, а в тебе п'ять пропущених або десять, або п'ятнадцять. Тоді волонтери з інших апаратів відзвонювалися на пропущені» (370); «купили 10 мобільних телефонів з номерами, зробили 3 з них гарячою лінією, роздрукували такі А4 аркуші де були зазначені наші координати» (140).

Основні координатори, співзасновники, організатори волонтерських утворень, про які йдеться, мають більш-менш типовий профіль. Це молоді люди 26–45 років, які мають вищу освіту (інколи не одну), які є доволі активними у своїй сфері професійної діяльності. Крім того, вони мають менеджерські навички й організаторський досвід та мережу зв'язків із колегами, громадськими активістами, представниками певних спільнот: «Каждый из нас достаточно популярный человек в кругах... мы понимали, что нас читают тысячи людей» (155); «подзвонила одна моя знайома... і каже: “Олена, у тебе ж стільки цих контактів. Давай щось роби!” І вона була власне тим, хто дав такий поштовх. І я думаю: “Та що ж я тут сижу і плачу? Треба щось робити!”» (371); «Очень многие люди, которые участвовали в этом – это были люди, с которыми мы играли в автоквест энное количество лет назад. Те же экипажи, те же люди, те же машины... И, кроме этого, достаточно много людей, которые меня лично знают, которые мне доверяют» (155).

Важливо, що координатори організацій у період активної діяльності мали змогу не займатись основною роботою. Поєднання роботи й участі в діяльності Майдану можливе за двох умов: мирний період Майдану або часткове, епізодичне залучення. Для лідерів і координаторів самоорганізованих ініціатив характерним було те, що вони мали змогу, у тому числі й фінансову (наявність заощаджень), на певний час відійти від основної роботи: у когось закінчився черговий проект, у когось бізнес уповільнився у зв'язку з Майданом, хтось міг переорієнтувати діяльність власної організації на потреби Майдану. Отже, координаторів волонтерських організацій Майдану можна віднести до нових середніх класів (менеджери, експерти, дрібні підприємці тощо).

У результаті активної самоорганізації вдалося досягти значних результатів. Кожен із координаторів ініціатив, які розглядаються в статті, описує дуже швидко нарощування темпів роботи його ініціативи «У жодному страшному сні я не могла собі представити усе те, що нас чекає надалі, те, що до нас будуть звертатися сотні і сотні людей, побитих, заарештованих, обвинувачених в кримінальних, адміністративних справах, людей, яких катували, рідних, а потім рідних зниклих і загиблих людей» (370). Багато волонтерів долучалися до роботи, багато грошей удавалося зібрати, швидко зростав рівень довіри серед майданівців: «Около 50-ти человек удалось организовать. Мы за две недели потратили около 30 тысяч долларов на все эти закупки. Со всего мира люди передавали. Первый день я был мобильной бригадой, а с третьего дня я уже был распределительным центром в Киеве, и разделителем по деньгам» (155); «Для команды, яка раніше ніколи не зустрічалась. Якій всього післязавтра буде два місяці. Ми організували десь на 1 000 000 гривень допомоги. Плюс ще те, що через нас передавали» (146); «50 тільки я вивіз, а взагалі ми вивезли десь 300 людей з Майдану, потерпілих; починаючи з 22–23 лютого закінчили свою операцію на Майдані і почали займатися лише тими потерпілими, які були в лікарнях і почали їх вивозити за кордон... повезли 200 чоловік за кордон» (140); «було таке, що ці всякі самооборони, регіональні, по регіонах Києва, просто так ходили. Було таке вночі, що в одній лікарні 200 людей було, просто тоді біля лікарень стояли з собаками, з бітами» (58).

Окрім безпосередніх результатів діяльності організацій Майдану, окреслених вище, надзвичайно важливим опосередкованим результатом стало те, що більшість із них у той чи інший спосіб продовжили свою громадську діяльність і після Майдану, зареєструвавшись як громадські організації. «Безпечне транспортування» перетворилось на «Ініціативу “Є”» – організацію, яка вирішила систематизувати всю наявну інформацію про постраждалих на Майдані: «Ми проговорили ключову мету: перше, це збір повної достовірної інформації про постраждалого, ця інформація має залишитися в історії України; друге, це надання максимального сприяння у подальшому лікуванні цих людей; і третє – допомогти передати дані в компетентні органи – Мінсоц, ГПУ, МОЗ, які відповідальні за надання статусів, соцвиплат і таке інше» (140). Ці ж активісти працюють із різними проектами, починаючи від реформування законодавства України й закінчуючи наданням психологічної та медичної й фінансової допомоги постраждалим у зоні проведення АТО й родинам загиблих. «Волонтерська сотня» продовжила свою діяльність з організації лікування за кордоном уже для військових. Із «Волонтерської сотні» та «Ескадронів добра» утворилася найбільша волонтерська організація з допомоги вимушеним переселенцям у Києві «Фроловская 9/11».

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Самоорганізація волонтерських ініціатив проходила спонтанно й швидко. Організації утворювались у відповідь на нові нагальні потреби, що формувались у періоди загострення ситуації. До створення організацій активісти так чи інакше брали участь у протестних подіях чи у волонтерській діяльності на Майдані. Основними учасниками низових ініціатив найчастіше ставали друзі, знайомі, колеги, однак зафіксовано випадки, коли починали успішно функціонувати організації, створені незнайомими людьми.

Дві основні структурні характеристики самоорганізованих волонтерських ініціатив Майдану – це горизонтальна структура утворення та функціональна спеціалізація її членів – давали їм змогу діяти ефективно й швидко. Особливостями функціонування майданівських організацій було виконання одних і тих самих функцій різними організаціями частково через складність координації в періоди інтенсивної роботи, а частково – для диверсифікування ризиків; а також активна комунікація через Інтернет та соціальні мережі як між активістами, так і з усіма охочими долучитися до допомоги.

Волонтерські організації Майдану ініційовані людьми певного типу – молодими, освіченими представниками середнього класу, активними у своїй професійній сфері з мережею зв'язків та контактів.

Створеним ініціативам удалося залучити до своєї діяльності значні ресурси, як матеріальні, так і людські, та досягти значних результатів у розв'язанні тих проблем, заради яких вони були створені. Крім безпосередніх результатів, волонтерські ініціативи Майдану також вплинули на формування високого рівня довіри до волонтерів загалом. Більшість із новостворених організацій так чи інакше продовжили свою громадську діяльність і після Майдану.

#### *Джерела та література*

1. Волонтерський рух в Україні [Електронний ресурс] // GfK, Україна. – 2015. – Режим доступу : [http://www.gfk.com/fileadmin/user\\_upload/dyna\\_content\\_import/2015-09-01\\_press\\_releases/data/ua/Documents/Presentations/report\\_vyshlisky.pdf](http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content_import/2015-09-01_press_releases/data/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf)
2. Горелов Д. М. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. / Д. М. Горелов. – Київ : НІСД, 2015. – 36 с.
3. Довіра до соціальних інституцій та груп, 2015 [Електронний ресурс] // КМІС. – 2015. – Режим доступу : <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579>
4. Матійчук А. В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства. – Грани. – 2016. – № 8 (136). – С. 100–107.
5. Сальнікова С. А. Благодійність населення східноєвропейських країн із радянським минулим / С. А. Сальнікова // Соціологічні студії. – 2014. – № 2 (5). – С. 39–45.
6. Хом'як А. Участь населення України у волонтерській та благодійницькій діяльності / А. Хом'як // Соціологічні студії. – 2015. – № 2 (7). – С. 67–71.
7. CAF World Giving Index 2015. A global view of giving trends [Electronic resource]. – Mode of access : [https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf\\_worldgivingindex2015\\_report.pdf?sfvrsn=c498cb40\\_2](https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_worldgivingindex2015_report.pdf?sfvrsn=c498cb40_2)

#### *References*

1. "Volunteering in Ukraine" (2015), GfK Ukraine, [http://www.gfk.com/fileadmin/user\\_upload/dyna\\_content\\_import/2015-09-01\\_press\\_releases/data/ua/Documents/Presentations/report\\_vyshlisky.pdf](http://www.gfk.com/fileadmin/user_upload/dyna_content_import/2015-09-01_press_releases/data/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf)
2. Horielov, D. M. (2015), "Volunteering: world experience and Ukrainian civil practice : analytical report", Kyiv : NISS, 36 p.
3. "Trust in social institutions and groups" (2015), KIIS, <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579>
4. Matijchuk, A. V. (2016), Volunteering as a Determinant of Civil Society, *Grani*, Vol. 8, No. 136, Pp. 100–107.
5. Salnikova, S. (2014), The Charity of Population of East European Countries with the Soviet Past, *Sociological Studios*, No. 5, Vol. 2, Pp. 39–45.
6. Khomiak, A. (2015), Participation of the Population of Ukraine in Voluntary and Charitable Activities, *Sociological Studios*, No. 7, Vol. 2, Pp. 67–71.
7. CAF World Giving Index 2015. A global view of giving trends (2015), [https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf\\_worldgivingindex2015\\_report.pdf?sfvrsn=c498cb40\\_2](https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_worldgivingindex2015_report.pdf?sfvrsn=c498cb40_2)

## Список респондентів, чиї цитати використано в статті

| Код | Демографічні дані                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | Основна діяльність на Майдані                                                                                                                                                                          |
|-----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 16  | Жінка, 26 років, киянка. Стилистка. Заміжня. Політичні погляди вважала за потрібне не вказувати.                                                                                                                                                                                                                                                 | Одна із засновниць та координаторка організації «Варта в лікарні»                                                                                                                                      |
| 58  | Чоловік, 28 років, народився в Ніжині, живе в Києві. Освіта – вища: НаУКМА, Католицький університет Ліона (Франція). Аналітик недержавної організації «Центр досліджень суспільства». Неодружений. Соціал-демократ.                                                                                                                              | Координатор організації «Варта в лікарні».                                                                                                                                                             |
| 59  | Чоловік, 42 роки, киянин. Освіта вища: КНУ ім. Шевченка, Університет Абердина (Великобританія). Керівник практики права ЄС. Одружений, є діти. Ліберал.                                                                                                                                                                                          | Ідея та організація перших мобільних медичних бригад. Нічні варти, участь в Автомайдані. Спілкування та інформування європейських чиновників                                                           |
| 69  | Жінка, 61 рік, киянка. Лікар-гомеопат, практика в приватній клініці.                                                                                                                                                                                                                                                                             | Лікар у медпункті в Будинку профспілок.                                                                                                                                                                |
| 140 | Чоловік, 34 роки, киянин. Маркетолог. Не одружений.                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Співорганізатор групи «Безпечне транспортування»                                                                                                                                                       |
| 146 | Чоловік, 37 років, народився у Вінниці, живе в Києві. Ентузіаст із відновлюваної енергетики інновацій, керівник компанії Тедекс-Київ, та організації «Грінкубатор». Розлучений, є донька. Політичні погляди «лібертаріанські» (шанувальник полковника Кольта й Бенджаміна Франкліна).                                                            | Співорганізатор ініціативи «Народний госпіталь».                                                                                                                                                       |
| 155 | Чоловік, 31 рік, киянин. Єврей, член ради найбільшої студентської єврейської організації. Освіта вища. Підприємець, директор і власник компанії «Захоплюючий Київ». Одружений, є діти. Ще півроку тому політичні погляди – громадянин України.                                                                                                   | Організатор ініціативи «Ескадрони добра».                                                                                                                                                              |
| 167 | Жінка, 35 років, киянка. Співвласниця агентства позитивних емоцій «Купи слона». Не заміжня. Погляди насторожені щодо ставлення до політиків і позитивно налаштовані на майбутнє.                                                                                                                                                                 | Участь у координації роботи «Ескадронів добра»                                                                                                                                                         |
| 251 | Жінка, 43 роки, народилася в Одесі, довго жила в Києві, останні два місяці переїхала із сім'єю до Львова. Освіта вища: закінчила факультет міжнародних економічних відносин в ОНУ ім. Мечникова, потім вступила на політологію та політичні науки й залишилася працювати в Одеському університеті. Розлучена, має доньку 9 років, сина 25 років. | Засновниця та керівник «Спільно TV», що забезпечувало стрімінги з Майдану; брала участь у створенні й діяльності групи «Безпечне транспортування поранених». Правозахисна та журналістська діяльність. |
| 370 | Жінка, 30 років. Голова правозахисної організації «Центр громадянських свобод». Заміжня.                                                                                                                                                                                                                                                         | Координаторка громадської ініціативи «Євромайдан-SOS».                                                                                                                                                 |
| 371 | Жінка, киянка.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Координаторка організації «Безпечне транспортування»                                                                                                                                                   |
| 387 | Жінка, народилася в Сполучених Штатах, у місті Дейтройті, батьки народилися в Україні. Лікар, закінчила медінститут у Штатах. Працювала 15 років у Нью-Йорку. Заміжня.                                                                                                                                                                           | Інформувала закордонні ЗМІ, працювала в польовому шпиталі. Пізніше долучилася до організації «Безпечне транспортування».                                                                               |